

Pieter Hilhorst
Jos van der Lans

Sociaal doe-het-zelven

De idealen en de politieke praktijk

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

Inhoud

Voorwoord 7

Deel I Sociaal doe-het-zelven: de beweging

Urgentie & analyse

- [1] Wanhopige burgers, vervreemde professionals – *Inleiding* 15
- [2] Onteigening van de publieke sector – *Geen geluksmachine, maar pechdemper* 24
- [3] De kracht van sociale netwerken – *Wederopstanding van de civil society* 35
- [4] Sociaal doe-het-zelven – *De groei van sociaal kapitaal* 42

Rijkdom & dynamiek

- [5] Met bekenden voor elkaar – *Hechte coöperaties* 49
- [6] Met bekenden voor anderen – *Mobiliseer het netwerk* 61
- [7] Met onbekenden voor elkaar – *Lichte verbindingen en de economie van het delen* 73
- [8] Met onbekenden voor anderen – *Het altruïsme-overschot en de wijsheid van de massa* 82

Verandering & instituties

- [9] Right to challenge – *Eigenaarschap – een wisseling van de macht* 93
- [10] Participatory professionalism – *Ontsnappen aan de bureaucratische dienstverleningsindustrie* 103
- [11] Neosocialisering – *De terugkeer van sociale controle* 111

Deel II Van de idealen naar de politieke praktijk: zeven motto's

Slotbeschouwing

Helpende buurmannen en kwetsbare burgers – *Sociaal doe-het-zelven en de toekomst* 157

Noten 177

Literatuur 181

Dankwoord 187

Voorwoord

Dit boek is in twee etappes geschreven. De eerste begon eind 2011, toen wij met succes aan de wieg stonden van het derde broodfonds voor zzp'ers, een zelfgeorganiseerde onderlinge arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen. De start van dit broodfonds en de publiciteit erover betekenden een doorbraak, want het ene na het andere broodfonds volgde. De teller is, anderhalf jaar later, de vijftig ruim gepasseerd. De verwachting is dat er binnen een jaar meer dan honderd broodfondsen functioneren.

Het succes motiveerde ons dit boek te gaan schrijven. We zagen namelijk overal mensen het heft in eigen handen nemen. Energiecoöperaties schoten als paddenstoelen uit de grond; energieke burgers namen het beheer van bibliotheken en buurthuizen in eigen hand; creatieve cultuurmakers lieten zich niet uit het veld slaan door bezuinigingen en regelden hun eigen financiering via *crowdfunding* en andere slimigheden; actieve bewoners begonnen bewonersbedrijven in navolging van de Engelse trusts; in de jeugdzorg namen familieleden het heft in handen met behulp van Eigen Kracht-conferenties. Wij zagen, kortom, een beweging ontkiemen van mensen die het zelf doen, in de media al snel samengevat als: *do it ourselves*.

Maar we zagen ook wat anders. We zagen de energie vaak weglekken als deze initiatieven zich moesten verstaan met overheden en instellingen. We zagen ambtelijke diensten die er geen raad mee wisten. Onze verzorgingsstaat is niet (meer?) ingericht op mensen die het zelf regelen, onze dienstverleningsindustrie ziet burgers liever consumeren dan produceren.

De confrontatie tussen de nieuwe sociale doe-het-zelfbeweging en het oude politiek-bestuurlijke systeem zou de rode draad van ons boek vormen. We wilden in kaart brengen waar die nieuwe energie van bur-

gers vandaan kwam, welke vormen deze initiatieven aannamen en wat deze beweging betekende voor het politiek-ambtelijke bestel. Onze werktitel luidde: *We doen het zelf! Hoe burgers de publieke zaak herovereren en wat dat betekent voor de politiek.*

8 Het boek was bijna af toen er iets onverwachts gebeurde. Door de plotselinge transfer van Lodewijk Asscher naar het kabinet-Rutte II ontstond er in het Amsterdamse college van B&W een vacature. Pieter, tot dat moment columnist bij *de Volkskrant*, programmamaker bij de VARA en freelance dagvoorzitter, zag zijn kans schoon om iets te doen waar hij tot dan alleen nog maar heimelijk van had gedroomd. Hij wilde de sprong wagen van buitenstaander naar insider, van commentator naar bestuurder. Hij wilde de mogelijkheid grijpen om zijn ideeën niet alleen aan papier toe te vertrouwen, maar ook te realiseren.

Zo begon dit boek aan zijn tweede etappe. Eind november 2012 werd Pieter benoemd tot wethouder Financiën, onderwijs en jeugdzaken van de gemeente Amsterdam. In een paar weken tijd was ons boek een ander document geworden. De woorden van een bestuurder worden nu eenmaal anders gelezen en gewogen dan die van een opiniemaker.

We besloten het boek in tweeën te knippen. Het eerste deel werd gevormd door de tekst die we in november 2012 zo goed als af hadden. Het schetst de belofte van het sociaal doe-het-zelven. In het tweede deel leggen we deze idealen naast de politieke praktijk. Gedurende een halfjaar hebben we lange gesprekken gevoerd over de overgang van journalistiek naar bestuur. In die gesprekken kwamen zeven motto's naar voren. Motto's waarmee Pieter als bestuurder probeert op koers te blijven.

Daarmee is de structuur van dit boek verklaard. Het eerste deel probeert op analytische en programmatische wijze de *do it ourselves*-beweging te begrijpen en de consequenties daarvan te doordenken. Dat deel is geschreven in de periode mei-november 2012. Het tweede deel verkent de mogelijkheden om als bestuurder een andere verhouding tot stand te brengen tussen politici en burgers, tussen gevestigde instellingen en burgerinitiatieven, tussen professionals en amateurs.

Sinds het afsluiten van het eerste deel van dit boek is er een groot aantal publicaties verschenen en zijn er talloze nieuwe initiatieven van de grond gekomen. Het sociaal doe-het-zelven neemt meer en meer de vorm aan van een heuse beweging, die waarschijnlijk nog rijker is dan wij in november 2012 konden voorzien.

Daardoor zwelt – gelukkig maar – ook de discussie erover aan. In welke mate kan de beweging een alternatief bieden? Is zij niet erg elitair? Vallen kwetsbare mensen niet buiten de boot? Is het geen doekje voor het bloeden voor de gevolgen van de bezuinigingen? Leidt het niet tot willekeur? 9

Aan dat debat over mogelijke schaduwzijden van het sociaal doe-het-zelven doen wij graag mee. Daarom hebben we bij wijze van uitleiding een slotbeschouwing toegevoegd waarin we ingaan op de kwesties die in november 2012 nog niet in volle scherppte speelden.

Goed besturen en meer ruimte bieden aan het zelforganiserend vermogen van de samenleving, aan professionals, aan sociale netwerken, levert immers per definitie een spanningsveld op. Niet alleen in Amsterdam, maar in elke gemeente waar men op zoek is naar een andere, minder bureaucratische en meer stimulerende omgang met de kracht van burgers.

Daarom laten wij in dit boek niet alleen de kant zien van de energieke *do it ourselves*-beweging, maar ook de kant van de bestuurder. Want sociaal doe-het-zelven vereist een omslag bij burgers en bestuurders. Alleen als er een nieuwe samenwerking ontstaat kan de belofte van deze beweging worden ingelost.

Amsterdam, zomer 2013

Pieter Hilhorst
Jos van der Lans